

Список використаної літератури

1. Вінграновський М. Вибрані твори / М. Вінграновський. – Київ : Дніпро, 1986. – 463 с.
2. Вінграновський М. Вибрані твори / М. Вінграновський; передмова Л. М. Талалая. – Київ : – Дніпро, 2004. – 832 с.
3. Вінграновський М.С. В глибині дощів. / М. Вінграновський – Київ : Рад.письменники, 1985. – 256 с.
4. Гурбанська А. Світ дитинства у творчості Ю. Яновського та письменників-шістдесятників (до проблеми типології) / А. Гурбанська // Літературознавчі студії. Збірник наукових праць. Випуск 4. – Київ : ВПЦ “Київський університет”, 2003. – С. 92 – 95.
5. Дзюба І. Духовна міра таланту / І. Дзюба // Вінграновський М. Вибрані твори. – Київ : Дніпро, 1986. – 463 с.
6. Ленська С. Образ дітей війни у творах Гр. Тютюнника, В. Близнеця, М. Вінграновського // Українська література в ЗОШ. – 2009. – №5. – С. 15– 18.
7. Салига Тарас. Микола Вінграновський. / Тарас Салига – Київ : Рад.письменники, 1989. – 167 с.

Одержано редакцією – 05.09.17

Прийнято до публікації – 28.09.17

УДК 82.09(477)'06

Світлана КАВУН

ФЕНОМЕН «ТИХОЇ ЛІРИКИ» І ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ ВОЛОДИМИРА ПІДПАЛОГО

У статті досліджено появу та розвиток поняття «тиха лірика», зосереджено увагу на особливостях поетичної майстерності Володимира Підпалого, також розкрито вияви стильових рис тихої лірики в поезії митця.

Ключові слова: *тиха лірика, Володимир Підпалый, поетична майстерність, стиль, соурреалізм, шістдесятники.*

Постановка проблеми. Поки що поняття «тиха лірика» (або «тиха поезія») вітчизняними науковцями достеменно не вписане. Коріння цього стилю віднаходимо у творчості Г. Сковороди, доволі виразно він проглядається у спадщині Б.-І. Антонича, неокласиків, поетів доби Розстріляного відродження – Є. Плужника, В. Свідзінського, В. Мисика. Це явище набуває типового характеру в письменстві 1960-х років, до того ж і в українській, і в інших національних літературах СРСР за «брежнівщини» позиціонується як відповідь на ідеологічний тиск на особистість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «тихої лірики» у свій час досліджували В. Кожинів, М. Зуєв, Ю. Ковалів, М. Домчук, Л. Тарнашинська та ін. Зокрема про самого В. Підпалого дізнаємося зі спогадів його дружини та сучасників. Проте ця тема потребує подальшого розкриття, оскільки творчість митця не є вивченою в усіх аспектах.

Мета статті – охарактеризувати стильові риси «тихої лірики» у творчому доробку Володимира Підпалого.

Виклад основного матеріалу. Термін «тиха лірика» увів до літературознавчого обігу в середині 1960-х років відомий російський критик Вадим Кожинів у зв'язку з науковою інтерпретацією творчості російського поета Миколи Рубцова. Дослідник зокрема писав: «У моїй пам'яті М. Рубцов нерозривно пов'язаний зі своєрідним поетичним гуртком. До гуртка цього належали С. Куняєв, А. Передреєв, В. Соколов та молодші поети – Е. Балашов, А. Черевченко, І. Шкляревський та ін. Пізніше сформувався літературне явище, яке отримало в критиці назву «тиха лірика». Навіть більше, ця течія визначила цілий етап у розвитку вітчизняної літератури» [1].

Учений М. Зуєв [2, 15] вважає, що лірика названа «тихою» через її орієнтацію на строгий класичний розмір. Така поезія відзначається простотою та чіткістю, їй невластиве новаторство, а проблематика звужується до самозаглиблення ліричного суб'єкта. Натомість дослідник Н. Лейдерман стверджує, що, у «„тихій ліриці” був присутній серйозний виклик офіційній ідеології: під традиціями „тихі лірики” розуміли зовсім не революційні традиції, а, навпаки, зруйновані соціалістичною революцією моральні і релігійні традиції російського народу» [2, 15].

Ми схилиємося до наукових дефініцій українських літературознавців. Приміром, Ю. Ковалів стверджує: «„Тиха лірика” – умовна назва ліричного струменя в українській літературі 70-х – початку 80-х років ХХ ст., що мав переважно стримане натурфілософське спрямування, характеризувався увагою до онтологічних проблем існування людини, заперечував настанови „соцреалізму”, намагаючись не конфліктувати з ним» [3, 484-485]. Творці такої лірики зосереджують свою увагу на душевному стані людини, сутності її земного буття та внутрішній самозаглибленості, духовній і моральній орієнтації, на переживаннях і пошуках власних джерел. Це поезія інтенсивного, поглибленого філософського осмислення дійсності. Ліричне «я» поетів цієї школи незрівнянно глибше і значніше у своїх зв'язках зі світом в особистісному плані, ніж «я» поетів «гучної хвилі».

Українська «тиха лірика» синтезувала духовні народні традиції з традиціями класичної літератури. Умовно названі «тихими ліриками» поети прийшли в літературу зі своїм естетичним відчуттям й філософськими поглядами. Образ України у творчості митців зазнає помітної еволюції: від «малої батьківщини» до узагальненої панорами Вітчизни. Естетичну основу образу Батьківщини створює гармонія людини й природи, що постає своєрідним «містком» між минулим і сьогоденням та майбутнім.

Дефініція «тиха лірика» («тиха поезія») – відносна. М. Домчук пише, що «в українському контексті «тиха поезія» означала не стільки тембр, тональність звучання, скільки одну з моделей літературної діяльності (поряд із «мовчанням») – езопівську мову, а також мистецьку позицію, можливу лише в тоталітарному суспільстві, – зятято „тримати оборону Слова”» [4, 18-23]. Для представників «тихої лірики» власна творчість була своєрідною компенсацією за те, чого не вистачало в реальності; у ній вони черпали сили, енергію й насагу для життя. Їхня поезія – позиція тихого бунту, негамірливого опору режиму. Намагаючись знайти шляхи художньої та життєвої правди, автори «тихої поезії» були змушені діяти замасковано, натяками, через засоби інакомовлення, іронії, алегорії висловлювати свій протест тоталітарній системі. У негучних

віршах, іноді навіть забарвлених любовними переживаннями, глибоко й переконливо звучить суспільне, загальнонародне переживання («Мить» В. Підпалого, «Скрипка» В. Лучука). Слушно з цього приводу зауважує Л. Тарнашинська: «Такі «тихі книжники» – в силу свого особистого вибору – зважилися на прорив за межі розуміння функції літератури недержавної нації, зокрема письменницької праці як просвітницького служіння упослідженому народові, відстоюючи своєю творчістю право митця залишатися самим собою, творити так, як підказує художня інтуїція, освоювати нові естетичні площини» [5, 232].

Яскравим представником української «тихої поезії» 1960-х років є В. Підпалий. Він увійшов у літературу без голосної пишномовності, зайвого поспіху. «Його ім'я пов'язане з таким, на перший погляд, непоказним, а насправді змістовним високопоетичним явищем, як „тиха лірика”», – стверджує літературознавець Г. Мазоха [6, 123]. Науковець В. Цимбалюк взагалі вважає письменника зачинателем тихого напрямку у вітчизняній словесності. З його слів: «Володя Підпалий своєю поезією започаткував оригінальне крило в літературі шістдесятників, яке пізніше назвуть «тихою лірикою». Це не така голосна і гучна поезія, як у інших його ровесників, вона – задушевна, надзвичайно інтимна, призначена для камерного виконання, але в своїй глибинній суті – високопатріотична, гуманістично спрямована» [7, 2]. «Тиха лірика» митця проїнята щирою любов'ю до Батьківщини, україноцентричністю, священним почуттям генетичного зв'язку з рідною землею, філософським осмисленням життя. «Поезія В. Підпалого постає мовби цілковито аполітичною, позбавленою ідеологічних нашарувань доби, однак між її рядками прочитується глибокий авторський протест згортанню демократичних процесів та нищенню національних ідеалів» [8, 95], – справедливо наголошує О. Рарицький.

Творчість Володимира Підпалого в прижиттєвих збірках «Тридцять літ», «В дорогу за ластівками», «Вишневий світ» зробила іншу, аніж панівна на той час, поетичну пропозицію. «Тиха лірика» поета пронизана медитаціями про єдність лю-

дини, живого, світу і народу, позначена гармонійністю глибини особистісного буття, означена її ціннісна орієнтація в медитативному осягненні незнищених вартостей і сенсу життя. У ліриці В. Підпалого проглядається щемкий неспокій за майбутнє рідного краю, поет живе його тривогами, сподіваннями кращої долі. Як художник слова і водночас редактор відділу поезії видавництва «Радянський письменник», він виступає носієм особливого світобачення й світорозуміння: «Наше сьогодні виявляє його літературний і громадський подвиг, бо писати такі поезії, редагувати такі збірки, так безкомпромісно, мужньо і щиро підтримувати справжню літературу в 60-ті – на початку 70-х років зважувалися далеко не всі письменники, видавничі редактори. В атмосфері гоніння всього мислячого, прогресивного, в умовах масового цькування талантів, шпіонажу серед людських душ Володимир Підпалый вистояв, навіть підтятий жорстокою хворобою, не зрадив ні себе, ні друзів» [9, 38], – підкреслює В. Біленко.

В. Підпалый, свідомо не прийнявши постулати радянської ідеології, перебуваючи в умовах вимушеної «внутрішньої еміграції», у час духовного і творчого розкріпачення понад усе прагнув віднайти можливості повноцінної реалізації в житті й поезії, залишаючись вірним своїм переконанням. Він належав до тих шістдесятників, що їх Л. Тарнашинська називає «тихими книжниками», які чинили системі внутрішній опір, відбувши у тривалу творчу «самоеміграцію» [5, 19]. Тонкий і негаласливий лірик, В. Підпалый не часто звертався до зображення соціальних явищ, викриття хиб тогочасного суспільства. Дослідниця М. Домчук зауважує: «Сповідуючи ідеали шістдесятників, поет не належав до відвертих нонконформістів, не бунтував проти старшого покоління, не гнався за поетичною модою» [4, 6]. Однак у його віршах відчувається виклик офіційній ідеології, хай негучний, але бунт проти стандартизації, спрощення, примітивізації людини. М. Ільницький називає В. Підпалого «одним із найталановитіших представників покоління «шістдесятників», який утвердив себе в літературі не голосною, а зосереджено заглибленою поетичною інтонацією. Він знаходив у творчості й у житті спосіб життя і

почування, співзвучний сковородинському ідеалу» [10, 681]. Поет прагнув передусім глибоко осмислити реальність, пропустивши її через розум і серце. Г. Білик на матеріалі спогадів про В. Підпалого доходить думки, що він «... як вимогливий до себе творець «тихого», «традиційного», без зовнішніх ефектів й авангардистського духу, проте надзвичайно глибокого, монолітного в ідейно-художньому плані вірша» [11, 297].

В. Підпалий свідомий своєї високої місії поета – нести чесне слово в ім'я збереження власної мистецької сутності й загальнолюдської справедливості. Він твердо визначає свою життєтворчу позицію й невпинно дбає про її незмінність, несхитність. Поезія покликана служити народові, бо «живе поет лиш почуттям народним» (В. Лучук) [12, 125].

Поезії Володимира Підпалого про рідне село передають щемкі роздуми ліричного героя про землю, яку він полишив ще в юності, проте зрісся з нею назавжди. Степ і гай, сад і діброва, «зелене гарбузиння на городах і капловухі соняхи веселі», «стіл дубовий, ще дідівський, простий, мов сонце, і такий гостинний» нагадують поетові про дитинство, про те віковічне коріння, яке пов'язане з образом рідного дому.

У творчості майстрів «тихої лірики» тема малої батьківщини тісно пов'язана з темою України. Патріотичного звучання набувають твори В. Підпалого «Нам», «Ad astra», «Елегія про вічне». У вірші «Тиха елегія», написаному в останні роки життя, щемка любов до Батьківщини вихлюпується через край, вибухає Шевченковими ремінісценціями: «Коли мене питають: Україну чи зможеш ти забути на чужині? – кричу: кладіть мене отут у домовину, живим!.. «Однаковісінько мені» [13, 164].

У любовних віршах представники «тихої лірики» розвивають мотиви кохання, самотності, розлуки, зради. Сердечні почуття поети переливають у наспівні рядки, сповнені ніжних почуттів, світлого смутку:

...Йде весна над землею,
і рожеві пелюстки летять на траву...
Говори, говори, хоч ніколи своєю,
хоч ніколи своєю тебе не назву... [13, 51].

Ліричні твори поетів перебувають у нерозривному зв'язку з фольклорною традицією, у них відчутний народний дух та національний колорит. Фольклор для митців – спосіб мислення, код душі, еволюція генетичної свідомості. Автори широко застосовують народнопісенні мовні звороти (дівчина-куниця, дороги-рушники, вишиванка, доленька-криниченька, барвиста хустина) та загальнонародні назви рослин і тварин (журавель, зозуля, соловей, жайворон, ластівка, дикі гуси, калина, шипшина, терен, смерека, вишня, дуб, барвінок, руга-м'ята).

У багатьох віршах народнопоетичні мотиви переплітаються з мотивами природи, а мальовничі пейзажі приваблюють красою та розмаїттям барв, багатством і глибиною образів: «Обіруч тополь високі факели чисті і святкові, мов хорал...» [13, 68], «заколисали голубі вітри» [13, 83], «сумують лілії край берега, а зорі плавають в ставу» [13, 71]. Природа допомагає письменникам пізнавати дивовижний усесвіт, відшукувати гармонію з ним, вона є невичерпним джерелом життя і натхнення. «У творах представників «тихої поезії», – цілком справедливо зазначає М. Домчук, – визначальною стильовою домінантою стало ствердження одухотвореного, а не технологічного ставлення до рідної землі й природи, яка живе за законами, не завжди доступними людині. «Тиха лірика» синтезувала основні напрямки української поетичної культури: народно-поетичну творчість, українську класичну поезію, «селянську» її гілку, в якій відтворене особливе світовідчуття людини – безпосереднього учасника діалогу із землею» [4, 18]. Наслідування формозмістових традицій української народної творчості, насичення ліричного спадку митців «тихої лірики» народнопоетичними образами-символами свідчить про їхню глибоку вкоріненість в український ґрунт. Адже «тиха поезія» була спробою шістдесятників віднайти власне національне коріння, їхнім зверненням до етноментальних і народно-історичних джерел, де відбувалося зародження традицій, цінностей, народної моралі, духовності.

Summary. Kavun S. The phenomenon of "silent lyrics" and the poetic creativity of V. Pidpalogo. The article explores the

emergence and development of the concept of "silent lyrics", concentrated attention on the peculiarities of Vladimir Pidpalogo poetic skill, also reveals display the stylistic features of «silent lyrics» in the poetry of the artist. Characterized by the signs of style, among which the best manifestation of lyricism (eroticism) is related to the national and tribal tradition, the utopian ideas of humanism, pacifism, national romantic folklorism, dexterity, existential symbolism. The silent lyric, it's becoming, is also connected with the discussion of "physics and lyrics". Silent lyrics – one of the most prominent phenomena in Ukrainian poetry. The lyrics of Volodymyr Pidpalogo are a striking creation of their uneasy historical and artistic age with the fatal challenges for a person and creative personality in particular. The whole genius of the artist was directed to defend the national identity, national spirituality and the very historical existence of Ukraine in terms of imperial totalitarian pressure, the depth of thought and the beauty of the poetic line to affirm it's indestructibility.

Key words: silent lyrics, Vladimir Podpaly, poetry, artist, literary critic, poetic skill, creativity, socialist realism, the sixties, ukrainian poet.

Список використаної літератури

1. Кожин В. Жизнь и поэзия Николая Рубцова. Воспоминания современников. В кругу московских поэтов [Электронный ресурс] / В. Кожин. – Режим доступа: <http://www.rubtsov.id.ru/Memories/kojinov.htm>. – Название с экрана, 30.03.2013.
2. Зуев Н. Поэзия Николая Рубцова / Н. Н. Зуев // Литература в школе. – 1984. – №1. – С. 13–20.
3. Ковалів Ю. Абетка дисертанта: Методологічні принципи написання дисертації: Посібник / Ю. І. Ковалів; худож. оформ. Д. В. Мазуренка. – Київ : Твім інтер, 2009. – 460 с.
4. Домчук М. «Амплітуда поета – від землі аж до неба...»: Володимир Підпалій у контексті шкільної програми / М. Домчук // Дивослово. – 2004. – № 5. – С. 18–23.
5. Тарнашинська Л. Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління: (історико-літературний та поетикальний аспект) / Л. Тарнашинська. – Київ : Смолоскип, 2010. – 632 с.

6. Мазоха Г. Український письменницький епістолярій другої половини ХХ століття: жанрово-стильові модифікації: Монографія / Г. Мазоха. – Київ : Міленіум, 2006. – 344 с.
7. Цимбалюк В. Зелене вруно новітньої української літератури: До 50-річчя виходу першої поетичної збірки Володимира Підпалого / В. Цимбалюк // Вісник Сквирщини. – 2013. – № 36. – 21 травня.
8. Рарицький О. Редакторська діяльність Володимира Підпалого в епістолярних спогадах сучасників / О. Рарицький // Слово і Час. – 2011. – № 7. – С. 95–102.
9. Біленко В. «Світе мій, щасливий і печальний...» / В. Біленко // Пішов у дорогу за ластівками: Спогади про Володимира Підпалого / упоряд. Н. Підпала, О. Рарицький; передм. О. Рарицького; прим. Ніли Підпалої. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. – С. 37–39.
10. Ільницький М. На перехрестях віку: У 3 кн. / М. Ільницький. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – Кн. I. – 838 с.
11. Білик Г. Слово мовлене – животворить. Рецензія на книгу «Пішов у дорогу – за ластівками: Спогади про Володимира Підпалого» / упоряд.: Н. Підпала, О. Рарицький; передм. О. Рарицького; прим. Н. Підпалої. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2011. – 496 с.
12. Лучук В. Поезії / Володимир Лучук. – Київ : Молодь, 1968. – 192 с.
13. Підпалий В. О. Золоті джмелі: вибрані твори / В. Підпалий / упорядкування та примітки Н. А. Підпалої; худож. оформ. К. І. Сулими. – Київ : Твім інтер, 2011. – 560 с.

Одержано редакцією – 20.09.17

Прийнято до публікації – 28.09.17